

Sindromul Timișoara: eroism și minciună

Thousands dead and countless wounded. The majority of casualties were due to shootings but numerous other cases of persons with fatal bayonet wounds or beaten to death or severely hit by the vehicles used to repress the crowd were also documented. This was one of the images with whom Timișoara faced the world at the end of 1989. Step-by-step, the facts started to change and the Romanian Revolution was seen more like a huge mystification. The case of Timișoara 1989 represents a turning point in terms of mass-media understanding and it definitely is a fact to reflect upon with reference to the way it has been accounted, given the multiple openings it benefited from. Under the general context of the unprofessional journalism, the phenomenon was described differently but the accounts thereof used similar phrases in terms of meaning. By turns or simultaneously, the accounts about the large number of casualties from Timișoara, during the Romanian Revolution of December 1989, have been regarded as disinformation, falsification, exacerbation, lack of professionalism, lies, fabrication, lack of objectivity.

Key words: **Timișoara, syndrome, revolution, facts, lies, victims, mass-media**

1. Fapte și interpretări

Expresia *The Timișoara syndrome* a fost folosită în diferite contexte de diverși autori, printre alții Jean Baudrillard, care va scrie și un studiu consistent pe această temă¹. Dimensiunea erorii este atât de amplă, încât a stârnit interesul unui număr impresionant de cercetători, din toată aria științelor sociale și ale comunicării. Studii numeroase au fost dedicate subiectului, iar atunci când se discută despre relatări deficitare în media ale unor situații sensibile și controversate, „sindromul Timișoara” este amintit obligatoriu, funcționând cu rol preventiv, de avertisment pentru o eventuală altă gravă eroare.

Baudrillard definește *The Timișoara syndrome* astfel: ”Absolving the real event and substituting a double, a ghost event, an artificial prosthesis, like the artificial corpses of Timișoara, testifies to an acute awareness of the image function, of the blackmail function, of the speculation, of the deterrence function of information”². Pentru a fi înțeles în toată complexitatea sa, este important să recurgem la alte scrieri ale autorului, printre care *Simulacra and Simulation* (1981). Eroarea lui Baudrillard se construiește într-o succesiune de argumente, pe care autorul le ordonează pentru a dovedi valabilitatea ideii susținute. Se pornește de la fapte reale, a căror autenticitate nu poate fi contestată: prezentarea de către mass-media (televiziuni, în special) a unor trupuri de persoane decedate, cadavre aflate într-o situație deplorabilă, cu susținerea că ar fi victimele represiunii din perioada revoluției din 1989 la Timișoara. Ulterior, aceeași mass-media va reveni și va arăta că acele trupuri și gropi comune nu au legătură cu represiunea. O altă evidență este dată de numărul mare de victime (peste 4000 sau chiar 60.000) anunțat în primele zile ale revoluției, ca apoi să se constate că au fost mult mai puține. Nu este însă o realitate simulată, cu toate aceste ezitări ale jurnaliștilor și ale mijloacelor de informare.

Contextul este mult mai larg, aici trebuind să ținem cont de cel puțin trei elemente (evitate de Baudrillard, deoarece i-ar fi afectat demonstrația): 1) la Timișoara a existat represiune, iar numărul de victime (morți și răniți) a fost ridicat; 2) mulți eroi au fost îngropați în gropi comune în Cimitirul... Eroilor. Îngroparea s-a făcut în clandestinitate, în 27-28 decembrie 1989, fără ca populația să știe, înhumarea din Cimitirul Eroilor s-a făcut **după** dezgroparea cadavrelor (cele care au stârnit toată tevatura) din Cimitirul Săracilor, aflat în apropiere; 3) peste 40 de cadavre au fost efectiv furate de forțele de ordine în noaptea de 18 spre 19 decembrie, transportate la București, incinerate discret, iar cenușa a fost aruncată pe câmp, într-un canal de irigații. Observator atent al fenomenului mediatic, dar și

---

¹ Jean Baudrillard, *The Timișoara syndrome: The Télécratie and the Revolution*, “Columbia Documents of Architecture and Theory”, New York, 1993, pp. 61-71.

² Idem.

al realităților din România, de la Timișoara în special, scriitorul româno-american Andrei Codrescu va preciza: "In truth, there were two revolutions: a real revolution that was not televised and that continues, particularly in Timișoara, and a studio revolution that fooled the entire world"³. Va demonta mecanismul mistificării, precizând și unul dintre marii actori ai dezinformării: "Watching these images in New Orleans via CNN, I was moved and enraged, along with millions of others in the world"⁴.

2. Apropieri imposibile

Baudrillard (1994) va avea și o altă referință la revoluția timișoreană. Este dezvoltată cu titlul *The Timișoara massacre*. Este vorba de teza unui fals masacru, întregul volum având ca subiect „demistificarea” unor astfel de întâmplări. În altă parte, autorul va reveni asupra ideii, argumentând cu *The Timișoara massacre* ceea ce el a numit *Carpentras complex*. Se referă la un eveniment deosebit de dureros, întâmplat în mai 1990 în localitatea franceză Carpentras, unde peste 30 de morminte ale unor decedați dintr-un vechi cimitir evreiesc au fost profanate. Imaginile oribile care au circulat înfățișau mai ales cadavrul unei persoane ce fusese înhumată acolo cu doar o lună înainte. Situația este diferită față de ceea ce se întâmplase la Timișoara cu cinci luni înainte. Asemănarea există însă în modul asemănător de a expune imaginile. Baudrillard vede aici o asemănare, care însă cu greu poate fi susținută atunci când luăm în calcul și celelalte elemente. La Timișoara vorbim de familii îndurerate, care își căutau morții (sau rudele dispărute, căci erau șanse ca unii să mai fie în viață). În cazul Carpentras avem un atac antisemit înspăimântător de profanare de morminte într-o localitate liniștită și lipsită de animozități interetnice. Nu este o luptă pentru drepturile civile și supraviețuire, luptă în care partea guvernamentală va folosi arme de foc.

Textul în engleză al lui Baudrillard se intitulează *Strike of Events*. Versiunile diferă, însă ambii traducători se vor strădui să redea cât mai exact convingerea că, în ambele cazuri (Timișoara și Carpentras), este vorba de spectacol mediatic, de senzațional căutat cu orice preț. Charles Dudas redă astfel: "this is the Carpentras complex (after Timișoara [Romania]: the rigged televising of dead bodies), the complex of profanation". Un alt traducător, Chris Turner, redă, cu titlul *The event strike*, astfel: "This is the Carpentras complex (after the Timișoara complex: The faking of corpses for TV), the desecration complex"⁵. Cu referire directă la *The Timișoara massacre* și la modul în care Occidentul a fost păcălit de imaginile utilizate de televiziuni se va pronunța Anthony Gardner, subliniind convingător faptul că viziunea lui Baudrillard este una reduționistă⁶.

Un alt autor va vorbi despre falsele gropi comune de la Timișoara. Referința apare într-un studiu-raport pentru UNESCO, ceea ce arată, dacă era nevoie, importanța mondială a subiectului. Analizând evoluția media și încercând să avertizeze împotriva manipulărilor, raportul precizează: "Press and television images are manipulable by technological miracles far more difficult to detect than the crude fabrications of the 'Timisoara mass grave' (Romania)"⁷. Suntem la șapte ani de la Revoluția română și, după cum vedem, autorul nu are niciun dubiu cu privire la falsitatea imaginilor prezentate, iar UNESCO își va însuși acest punct de vedere, în

---

³ Andrei Codrescu, *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, William Morrow and Company, New York, 1991, p. 203.

⁴ Idem, p. 204.

⁵ Jean Baudrillard, *The Timișoara Massacre*, in *The Illusion of the End*, translated by Chris Turner, Polity Press, Cambridge, 1994, pp. 54-61 și *Selected Writings*, Stanford University Press, Polity Press in association with Blackwell Publishers, 2001, pp. 261-262.

⁶ Anthony Gardner, *Revolutionary Mise-en-Scènes: Democracy and the Television Screen*, 2010, "emaj", 5: 1-15, www.melbournjournal.unimelb.edu.au/E-MAJ.

⁷ Lotfi Maherzi, *World communication report: The media and the challenge of the new technologies*, UNESCO Publishing, Paris, 1997.

mare parte greșit, după cum vom vedea. Este de menționat și formularea lui Stephen P. Aubin. Acesta va declara: "Le Monde Diplomatique called the false carnage at Timișoara 'whitout doubt the most important deception since the invention of the television'"⁸.

3. Timișoara, Tiananmen, Vietnam

O poziție contrară, remarcabilă prin eleganța formulării și prin surprinderea sintetică, dar exactă a evenimentului o găsim la Ralf Dahrendorf. Reputatul analist va face un salt din China în România, legând două evenimente sângeroase, care au stârnit o mare emoție în lume: „Yes, there were tears, bitter tears at the massacre of Tiananmen Square which brutally ended the 'democracy movement' of students and workers and even soldiers in China, tears for the victims of *Securitate* brutality in Timișoara and elsewhere in Romania six months later"⁹.

Formula *The Timișoara syndrome* are însă un grad mare de generalitate. Acest tip de definire, prin asocierea unei denumiri la termenul sindrom (syndrome) nu este nou, căci mai fusese folosit și în alte cazuri. Noam Chomsky va identifica caracterul exploziv, complicat, greu de înțeles, divers și solicitant al fenomenului. Nuanțele sunt importante, așa cum relevante sunt și faptele brute, evidente. Însă în astfel de cazuri nimic nu e clar, întotdeauna rămânând o doză de incertitudine. Expresia ca pattern va fi caracterizată prin referirea la războiul din Vietnam, cu o încărcătură emoțională profundă și cu mari probleme de evaluare detaliată. Autorul american definește sindromul de acest gen ca o „maladie tehnică” și detaliază: "*The Vietnam syndrome*, a term that began to come up around 1970, has actually been defined on occasion. The Reaganite intellectual Norman Podhoretz defined it as 'the sickly inhibitions against the use of military force'. There were these sickly inhibitions against violence on the part of a large part of the public. People just didn't understand why we should go around torturing people and killing people and carpet bombing them. It's very dangerous for a population to be overcome by these sickly inhibitions, as Goebbels understood, because then there's a limit on foreign adventures. It's necessary, as the Washington Post put it rather proudly during the Gulf War hysteria, to instill in people respect for 'martial value'. That's important. If you want to have a violent society that uses force around the world to achieve the ends of its own domestic elite, it's necessary to have a proper appreciation of the martial virtues and none of these sickly inhibitions about using violence. So that's *the Vietnam syndrome*. It's necessary to overcome that one"¹⁰. Principalul reproș formulat va fi acela că mass-media a abdicat de la valorile ei tradiționale și a intrat într-o spirală a dezinformării, plusând într-un proces al amplificării unor informații false, adesea fără baze reale. Evident, amplificarea a fost posibilă în contextul revoltelor împotriva sistemului comunist și a cuplului Ceaușescu, mișcări revoluționare marcate de o represiune sălbatică, criminală, subiectivismul martorilor oculari fiind preluat fără niciun filtru de comunicatorii media.

Discuția despre *the Vietnam syndrome* nu este simplă. Despre ceea ce s-a întâmplat în acea confruntare militară s-au scris mii de pagini. O discuție amplă a fost începută și în privința modului de acoperire mediatică a evenimentelor. Opinia publică mondială a avut ocazia să afle informații despre întâmplările din teatrele de război chiar de la reporterii americani. Este evident că mai ales fotografiile au răscolit publicul, contribuind la polarizarea în confruntări de opinii. La nivel politic confruntarea va însemna și o interogație cu privire la respectarea demnității și a valorilor umane. Ulterior, iar cazul invaziei americane în Panama va fi doar un început, presa va avea mult mai greu acces în teatrele de război. În al doilea război irakian, din 2003, jurnaliștii,

---

⁸ Stephen P. Aubin, *Distorting Defense: Networks News and National Security*, Greenwood Publishing Group, 1998, p. 162.

⁹ Ralf Dahrendorf, *Reflections on the Revolution in Europe*, Transactions Publishers – The State University, New Jersey, 2005, pp. 6-7.

¹⁰ Noam Chomsky, Noam (2002), *Media Control, The Spectacular Achievements of Propaganda*, Seven Stories Press, New York, 2002, p. 30.

chiar și cei aflați aproape de locul confruntărilor, vor primi informații structurate de birourile de comunicare și relații publice ale armatei. Culegerea de informații, înțelegând aici și capturarea de imagini (foto sau video), va fi dirijată, prin deplasarea jurnaliștilor la locul confruntărilor, în cele mai multe cazuri atunci când acestea au încetat, iar perimetrul a fost securizat. Documentarea pe cont propriu, prin avansarea neasistată în teatrele de război, a reprezentat un risc enorm, greu de asumat. Este o lecție din care s-a învățat doar ce este rău, determinând, practic, o limitare și chiar o îngrădire a posibilităților de comunicare mediatică.

Deși pândită de mari pericole, activitatea jurnaliștilor în timpul confruntărilor din Vietnam le-a lăsat acestora toate libertățile de exprimare, fapt care se traduce prin confruntarea de opinii și poziții din acel timp și prin aprecierile formulate anterior. Controlul presei în acțiuni militare bine organizate (Panama sau Gulf War) are un corespondent în totala libertate de acțiune în acoperirea evenimentelor de tip revoluționar, așa cum a fost Timișoara 1989 sau primăvara africană 2011. În astfel de situații se afirmă jurnaliștii profesioniști, ponderați și eficienți, precum și editorii circumspecți, capabili să recunoască informația adevărată în contrast cu ceea ce este greșit, adică ceea ce pe plan mondial se înțelege prin fake. Guy Westwell va decripta mecanismul prin care a fost realizată în Vietnam celebra fotografie cu fetița ce fuge goală și înspăimântată, refugiindu-se din calea flăcărilor în la fel de celebrul atac cu napalm¹¹. La Timișoara, în decembrie 1989, astfel de exigențe profesionale vor fi complet abrogate. Morții vechi dezgropați din Cimitirul Săracilor vor fi fotografiați și filmați cu frenezie, iar hidoasele imagini vor face înconjurul lumii. Nu este neapărat o vină aici, cât o cedare sub enorma presiune a momentului. Jurnaliștii occidentali vor ajunge la Timișoara după un timp îndelungat petrecut în fața graniței închise, perioadă în care vor fi alimentați cu zvonuri cutremurătoare despre mii de morți, gropi comune și tratamente sălbatice aplicate locuitorilor orașului de neîndurătoarea Securitate. Când vor ajunge în oraș, avizi de știri proaspete, li se va servi imaginea unor morți vechi, fără legătură cu realitatea. Se adaugă presiunea concurenței și teama de a nu rata nimic din ceea ce poate să răscolească publicul. Câteva zile nu va exista niciun dubiu cu privire la adevărul informațiilor transmise, cele care au generat un val emoțional atât de puternic.

4. Falsul ca loc comun mediatic

The Timișoara syndrome a devenit un loc comun în referințele despre erorile jurnalistice, modul de tratare în unele cazuri fiind apropiat de cel al culturii populare. Există un fragmentarism și o doză de superficialitate, induse adesea de modul consumist al media (televiziune, dar și electronică) specific postmodernismului. Nu milităm pentru o întoarcere la valorile moderniste ale presei, acceptând noile modele ale manifestării și performării media. Un punct de reflecție îl constituie însă faptul că perceperea, înțelegerea și dialogul pe subiecte legate de evoluția comunicării are nevoie de câteva reguli de bază pentru a se putea realiza. Discuția despre modul de evoluție a valorilor presei, a realizării și difuzării unui produs jurnalistic, este amplă și marcată de puternice controverse. Ceea ce ne interesează însă aici este evidențierea existenței unei abordări superficiale atunci când sunt analizate deficiențele informării mediatice. Dacă în cultura populară, în artă și în abordările private ori publice fără pretenții putem avansa poziții mai puțin fundamentate (informații și opinii nestructurate și fără preocuparea unei argumentații decisive), în evaluările declarat analitice (cercetare, educație) renunțarea la instrumentele științifice de verificare și validare a rezultatelor pune numeroase probleme.

Definirea termenului sindrom în raport cu ofensiva mediatică și cu complicațiile generate există și la alți autori. Contextul este cel al noilor tehnologii, capabile să faciliteze accesul mai ușor la informație și să facă posibilă diseminarea pe mai multe canale. Va crește

---

¹¹ Guy Westwell, *Accidental Napalm Attack and Hegemonic Visions of America's War in Vietnam*, "Critical Studies in Media Communication", Vol. 28, No. 5, December, 2011, pp. 407- 423.

proporțional și capacitatea de mistificare, generată fie de greșeli profesionale (un slab nivel de pregătire sau goana după senzațional, cu convingerea că emoționalul vinde mai bine), fie de încercări directe de manipulare a realității și opiniilor (pentru a crea așteptări diferite de cele generate firesc în cursul mediatizării), precum și de influențare a cursului evenimentelor în folos propriu abia mascat. Diversității tehnologice actuale îi vor fi asociate teorii mediatice mai vechi, cum este cea referitoare la **precesiunea???** simulacrelor și simularea realității, propusă anterior de Jean Baudrillard¹². Această poziție a sa este susținută de alți cercetători. Luc Boltanski¹³ va considera chiar că greoaia teorie a simulacrelor oferă cadrul teoretic pentru a analiza un caz complex cum este cel privind mediatizarea unor false victime ale revoluției de la Timișoara.

Louis Armand va face o repunere în context și va constata: "In an age of digital surveillance, reality tv, cyberspace, war games and world-state simulations – all integrated into a global 'industrial technical system' 17 – history is no longer a memory of the real, but what Jean Baudrillard terms an 'excess' of the real"¹⁴. La o analiză atentă, vom vedea însă că observațiile lui Baudrillard despre realitatea simulată nu sunt neapărat corecte, fapt care afectează demonstrația, altfel interesantă, a lui Armand. Unele amendamente va face și Jolan Bogdan într-un studiu important pentru înțelegerea relațiilor dintre media, conducători și conduși. Opinia sa va fi că nu poate fi stabilit un raport direct între mediatizare și modul de înțelegere ulterioară a celor întâmplate: "The significance of the media cannot be overlooked for having directly contributed to the way in which the revolution unfolded and its profound influence on political developments which followed, both internally and internationally"¹⁵.

Atât de puternic va fi impactul medierii greșite de la Timișoara, încât și alți cercetători importanți se vor apleca asupra fenomenului. Trecând în revistă provocările la adresa jurnalismului contemporan, Claude-Jean Bertrand va aminti printre pericole și cazul inflației de morți de la Timișoara. De fapt, această referință va fi culeasă din temerile jurnaliștilor: "They cite technological progress; concentration of ownership; the increasing commercialization of media; the confusion of news and ads; the growing inaccuracy of the news; the Timișoara slaughter hoax and the 1991 Gulf War; serious violations of professional morals by some reporters (invasions of privacy, especially in the popular press)"¹⁶. La zece ani de la Revoluția de la Timișoara și de la marea acuzație pentru un masacru închipuit, într-un demers retrospectiv, John Sweeney prezenta modul în care presa numără morții în cazul unor mari tragedii. Cu privire la cei 19 decedați deshumați din Cimitirul Săracilor, autorul va nota că micul său articol a fost pus de editor în pagina a treia a ziarului. Este de mirare cum de s-a întâmplat acest lucru, deoarece fotografiile luate de la fața locului erau înspăimântătoare. Sweeney consideră că a contat faptul că erau doar 19 cadavre. Numărătoarea în redacții, operațiune executată de editori, se face, astfel, în funcție de apropierea de domiciliul cititorului: "The accounting of pity is a wickedly inexact science, and a cruel business to boot. In the balance sheet of human misery 1,000,000,000 Chinese living under 'Capitalist-Leninist' repression are worth less than 1,000,000 Indians made wretched by the Orissa cyclone. The dead are graded too: 1,000,000 dead black Africans killed in Rwanda, Burundi and the Congo are worth less than 100,000 Algerians murdered since 1992, who are worth less than 10,000 killed in Kosovo, who are worth less

---

¹² Jean Baudrillard, *Simulacra and Simulation*, trans. Paul Foss, Paul Patton and Philip Beitchman, Semiotext(e), New York, 1981.

¹³ Luc Boltanski, *Distant Suffering: Morality, Media and Politics*, Translated by Graham Burchell, Cambridge University Press, 2004, p. 176.

¹⁴ Louis Armand, *Events States: Discourse, Time, Mediality*, Litteraria Pragensia, Prague, 2007, p. 7.

¹⁵ Jolan Bogdan, *Technology and the Romanian Revolution: performative contradiction in the nation-state*, "Parallax", 2008, 14:3, 62-73.

¹⁶ Claude-Jean Bertrand, *Quality Control: Media Ethics and Accountability Systems*, Transactions Publishers, New York, 2002, p. 5.

than 170 first reported dead in the Paddington rail crash, and even the 31 who did, in cold fact, die”¹⁷.

5. Profesionalism și emoții

După cum vom vedea, Baudrillard se va înșela în mare parte și în aprecierile cu privire la mediatizarea excesivă a presupuselor orori de la Timișoara din perioada decembrie 1989-ianuarie 1990. Ideile autorului francez vor fi uzitate chiar pentru definirea conceptului de sindrom în raport cu Timișoara: “Coined by Baudrillard, the term “Timișoara syndrome” refers to a benchmark event of media inflation and simulacral crisis— what we might call the open-relation of media—in terms of which critical, social action assumes the form of a media confab, affecting what passes as a critical modus operandi *in the absence of any object other than the representation of crisis itself*”¹⁸. Doar că observațiile acestea sunt valabile pentru definirea sindromului mediatizării prin supralicitare în general, ceea ce face din Timișoara 1989 un caz particular. Putem oare vorbi de sindromul Vietnam, Timișoara sau al Războiului din Golf? Caracteristicile sunt aceleași: informații ce par corecte, selectate după criterii de nouitate și interes pentru public și cu o difuzare ce îmbracă aspect senzaționalist.

Trebuie remarcat faptul că termenul pentru denumirea a ceea ce s-a întâmplat cu creșterea și descreșterea numărului de morți de la Timișoara (din timpul revoluției române) a avut o evoluție complexă. Însuși Baudrillard va face adaptări continue. Am specificat deja că a vorbit de *sindrom, masacru* sau *complex*. Ulterior, când va descrie comportamentul mass-media în Războiul din Golf, dar și utilizarea tehnicilor TV în război, Baudrillard va arăta cum luările de ostatici și uciderea lor vor avea un aer ireal, vorbind de o obsesie pentru real. Fără îndoială, moartea virtuală o va surclasa pe cea reală, deoarece “we prefer the exile of the virtual”, acolo unde găsim și plăcere, și violență, susține autorul¹⁹. Nici războiul nu va scăpa de această presiune a virtualului, acolo unde se schimbă și regulile privind viața și moartea: “War has not escaped this virtualisation which is like a surgical operation, the aim of which is to present a face-lifted war, the cosmetically treated spectre of its death, and its even more deceptive televisual subterfuge (as we saw at Timișoara)”²⁰. După cum vedem, autorul revine la teza morții-spectacol, a cadavrelor pregătite și prezentate cu ostentație, pentru a impresiona, imaginile televizate storcând emoții. Ca și în alte cazuri, Baudrillard uită că dincolo de aceste prezentări (care forțează limitele eticii profesionale) există tragedii enorme, pentru că, adesea, oamenii mor cu adevărat, uciși ori epuizați de lipsuri. Faptul că televiziunile prezintă astfel de orori, dacă nu sunt false în totalitate, nu reprezintă un lucru rău. Reținem și această caracterizare, cum că la Timișoara am întâlnit un “televisual subterfuge”.

The Gulf War Did Not Take Place este o lucrare reprezentativă pentru modul în care, utilizând premise false, Baudrillard ajunge la concluzii dubioase, chiar dacă acestea sunt formulate într-un limbaj metaforic și incitant în același timp. Chiar titlul acestei lucrări este cât se poate de curios. Nu vom intra în capcana argumentării faptului că în Irak a avut loc o luptă. Ceea ce surprinde aici este vâlul ceșos care acoperă vederea autorului. Fără îndoială, există argumente pentru a crede că imaginile confruntării sunt doar simulacre ale unei realități îndepărtate. Din punctul meu de vedere însă, mai grav este faptul că jurnaliștii nu au ajuns decât rareori pe teren, la locul întâmplărilor. Transmisiunile în direct erau toate de la mare distanță de câmpul de război. De cele mai multe ori, jurnaliștii au fost transportați la locul unor evenimente importante **după** ce confruntările au avut loc. Desigur, pericolele erau atât de mari în orice încercare de documentare directă, încât jurnaliștii deveneau ținte sigure, iar inițiativele

---

¹⁷ John Sweeney, *Millions dead, but who's counting?*, “The Observer”, 7 noiembrie 1999.

¹⁸ Louis Armand, *op. cit.*, p. 48.

¹⁹ Jean Baudrillard, *Selected Writings*, Stanford University Press, Polity Press in association with Blackwell Publishers, 2001, p. 234.

²⁰ *Ibidem*.

de acest gen însemnau sinucideri anunțate. Însă a lipsit observația directă, mirosul sângelui și al prafului de pușcă, ceea ce a afectat în mod direct toate relatările din Războiul din Golf.

6. Cum se numără morții?

Câteva constatări din această lucrare merită luate în discuție, mai ales că Baudrillard face permanent comparații cu Timișoara din 1989, desemnată aici cu expresia ”Timișoara-complex”. Prima este cea a războiului fără victime și fără eroi, o confruntare, cumva, ireală. O primă concluzie va fi că în Golf vor fi văzute prea puține victime, iar la Timișoara prea multe. Efectul va fi același, căci nu va exista dorința de a cunoaște adevărul. Această ancorare în ireal, în simulare îi pare autorului contagioasă, el vorbind explicit de ”a sexually transmitted disease”. Referirile la sexualitate vor veni și din alte direcții. El va susține, în același loc, că televiziunile induc ”a state of erection of fear”, dar și că este vorba de o ”futile masturbation”. O altă susținere va fi că violența este un afrodisiac, asemenea drogurilor, țintind ”any orgasmic event”. În acest context, nu mai există informare, ci doar spectacol: ”The pleasure of mental speculation in image equalling that a capital in stock market run, of that of the corpses in the charnel houses of the Timișoara”²¹. O concluzie formulată aici va fi evident nedreaptă și neadevărată, nu doar cu faptele, ci chiar cu argumentele (șubrede) furnizate mai devreme: ”The charnel houses of Timișoara are such a parody, so paltry by contrast with the real slaughter-house of history”²². Autorul se mobilizează în descrierea sa pe relieful mistificării realizate prin dezgroparea moșilor vechi din Cimitirul Săracilor. Nu amintește nimic de morții adevărați ai Timișoarei (peste 70), în mare parte dispăruți. A avut la dispoziție câțiva ani pentru a se documenta...

Cercetând în profunzime scrierile lui Baudrillard, Richard Gilman-Opalsky analizează și referințele la Timișoara: ”Baudrillard presses us to recognize that even suffering and death can be and have been simulated (i.e. the Timișoara Massacre in 1989 in Western Romania, where protestors were gunned down by the army. While the massacre was real, it was later disclosed that 27 bodies were exhumed from the Timișoara 'Paupers' Cemetery' to exaggerate the massacre for TV effect. This series of events marked the end of Ceaușescu's Stalinist regime in Romania)”²³. Nu 27 de cadavre au fost exhumate din Cimitirul Săracilor, ci 19. Autorul sesizează însă că a existat un masacru real, dar și o exagerare mediatică. E o diferență pe care Baudrillard nu a considerat-o necesară niciodată.

Halimi și Vidal vor face și ei o comparație între supraexpunerea mediatică a corpurilor de la Timișoara și acoperirea deficitară a Războiului din Golf de mai târziu. Unii jurnaliști și editori vor motiva slaba implicare în Golf prin circumspecție, prin teama de a nu exagera. Va fi dat și un exemplu: ”Barely 10 years earlier, despatched to Timișoara to view some old corpses dug up by the propaganda department of the new Rumanian regime, a journalist from the France 2 television channel had commented, ‘These pictures are here to prove that 4,630 people died at the hands of the secret police’ ”²⁴. După cum se observă, autorii cred că utilizarea imaginilor cu falșii morți ai revoluției dezgropați din Cimitirul Săracilor ar fi fost dictată de reprezentanții noului regim instalat în România. O astfel de apreciere este greu de susținut, mai ales că nu se aduce niciun fel de dovadă.

7. De la erori la concluzii

Eroarea lui Baudrillard se construiește pe trei direcții: 1) încercarea de a argumenta cu cazul Timișoara o teorie, cea a simulacrelor, formulată cu mai mulți ani înainte; 2) luarea în calcul doar a

---

²¹ Jean Baudrillard, *The Gulf War Did Not Take Place*, Bloomington, University of Indiana Press, 1995, p. 75.

²² Idem, p. 76.

²³ Richard Gilman-Opalsky, *Spectacular Capitalism: Guy Debord and the Practice of Radical Philosophy*, Minor Compositions, London/NYC/Port Watson, 2011, p. 51.

²⁴ Serge Halimi și Dominique Vidal, *Lessons of war - media and disinformation*, ”Le Monde Diplomatique”, martie, 2000. <http://www.converge.org.nz/pma/sless.html> (translated by Harry Forster).

faptelor convenabile, ceea ce se traduce prin reduționism metodologic; 3) ignorarea deliberată a argumentelor contrarii și a contextului general. Eroarea va fi facilitată și de faptul că autorul nu va face o cercetare propriu-zisă, ci va utiliza un stil eseistic. În ceea ce privește sursele, Baudrillard se va mărgini la cele de suprafață, mediatice, fără o citare exactă, ci doar impresionistă, fără să încerce să meargă la documente. În realitate, toate aceste elemente confuze sunt regăsite pas cu pas în relatările din presa primelor luni ale anului 1990. Un exemplu elocvent este dat de Jim Hoagland, care va scrie pentru „Washington Post” despre filmul de 90 de minute despre execuția lui Nicolae și Elena Ceaușescu. Va fi un prilej de a înșira câteva elemente de senzaționalism ieftin (Dracula modern, execuția de Crăciun), plus mai multe confuzii și erori. Surprinzător este însă faptul că autorul va furniza date greșite, reușind să facă exact ceea ce dorea să combată: o comunicare defectuoasă!

Într-un loc ni se spune (sau i se spunea publicului american, unul care, oricum, nu avea cum să verifice amănunțele și nici nu avea un interes prea mare să o facă): ”An elaborate made-for-television hoax claiming that thousands of civilians had been massacred in the town of Timișoara by Ceausescu forces helped solidify support for the revolutionaries at a crucial moment. Romanian and French television showed 40 badly mutilated bodies allegedly discovered by a Romanian dissident, who said that 4,000 such bodies had been uncovered in a mass grave outside Timișoara, the town where the uprising against Ceausescu began”. De fapt, nu a fost nicio farsă elaborată de cineva, ci a fost un gest spontan al reporterilor străini de a prelua imaginile și de a le difuza. Apoi, nu au fost 40 de trupuri prinse în manipulare, ci 19 (cele dezumate din Cimitirul Săracilor). 40 (43, de fapt) este cifra trupurilor sustrate de la morgă și incinerate la București, caz despre care se discuta intens la acea vreme în România, fiind o dovadă clară a masacrului de la Timișoara, dar și pentru încercarea Securității lui Ceaușescu de a șterge urmele represiunii. Să mai amintim și faptul că Televiziunea Română nu a difuzat imagini cu cadavrele vechi dezgropate din Cimitirul Săracilor în 22 decembrie 1989. Autorul nu vorbește, așa cum nu se întâmplă nici la Baudrillard, de cele zece trupuri de eroi dezgropate din Cimitirul Eroilor în 15 ianuarie 1990, o altă dovadă solidă a masacrului care a avut loc la Timișoara.

Lucian-Vasile **SZABO**

LUCRĂRI CITATE

- Armand, Louis** (2007), *Events States: Discourse, Time, Mediality*, Litteraria Pragensia, Prague.
- Aubin, Stephen P.** (1998), *Distorting Defense: Networks News and National Security*, Greenwood Publishing Group.
- Baudrillard, Jean** (1981), *Simulacra and Simulation*, trans. Paul Foss, **Paul Patton and Philip Beitchman**, Semiotext(e), New York.
- Baudrillard, Jean** (1993), *The Timisoara syndrome: The Télécratie and the Revolution*, "Columbia Documents of Architecture and Theory", New York, pp. 61-71.
- Baudrillard, Jean** (1994), *The Timișoara Massacre*, in *The Illusion of the End*, translated by Chris Turner, Polity Press, Cambridge, pp. 54-61.
- Baudrillard, Jean** (1995), *The Gulf War Did Not Take Place*. Bloomington, University of Indiana Press.
- Baudrillard, Jean** (2001), *Selected Writings*, Standford University Press, Polity Press in association with Blackwell Publishers.
- Baudrillard, Jean**, *Strike of Events*, www.ctheory.net/articles.aspx?id=52
- Bertrand, Claude-Jean** (2002), *Quality Control: Media Ethics and Accountability Systems*, Transactions Publishers, New York.
- Bogdan, Jolan** (2008), *Technology and the Romanian Revolution: performative contradiction in the nation-state*, "Parallax", 14:3, 62-73.
- Boltanski, Luc** (2004), *Distant Suffering: Morality, Media and Politics*, Translated by Graham Burchell, Cambridge University Press.
- Chomsky, Noam** (2002), *Media Control, The Spectacular Achievements of Propaganda*, Seven Stories Press, New York.
- Codrescu, Andrei** (1991), *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, William Morrow and Company, New York.
- Dahrendorf, Ralf** (2005), *Reflections on the Revolution in Europe*, Transactions Publishers – The State University, New Jersey.
- Gardner, Anthony** (2010), *Revolutionary Mise-en-Scènes : Democracy and the Television Screen*, "emaj", 5: 1-15, www.melbournjournal.unimelb.edu.au/E-MAJ.
- Gilman-Opalsky, Richard** (2011), *Spectacular Capitalism: Guy Debord and the Practice of Radical Philosophy*, Minor Compositions, London/NYC/Port Watson.
- Halimi, Serge și Vidal, Dominique** (2000), *Lessons of war - media and disinformation*, "Le Monde Diplomatique", March. <http://www.converge.org.nz/pma/sless.html> (translated by Harry Forster).
- Hoagland, Jim** (1990), *Off to a Rough Start*, "The Washinton Post", 26 aprilie.
- Maherzi, Lotfi** (1997), *World communication report: The media and the challenge of the new technologies*, UNESCO Publishing, Paris.
- Sweeney, John** (1999), *Millions dead, but who's counting?* "The Observer", 7 Novembre.
- Westwell, Guy** (2011), *Accidental Napalm Attack and Hegemonic Visions of America's War in Vietnam*, "Critical Studies in Media Communication", Vol. 28, No. 5, December, pp. 407- 423